

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2023.4.7>
UDC 070:305

Юлія Лашчук

Інститут Європейського університету
Via dei Roccettini 9, I-50014 San Domenico di Fiesole (FI), Italy
 <https://orcid.org/0000-0001-8325-1654>
iuliia.lashchuk@eui.eu

Клаудія Вольневич-Сломка

Університет Казимира Великого в Бидгощі
J. K. Chodkiewicza 30 Street, 85-064 Bydgoszcz, Poland
 <https://orcid.org/0000-0001-8839-9113>
k.slomka@ukw.edu.pl

ГЕНДЕРНІ ГЕТЕРОТОПІЇ В МЕДІЙНОМУ КОНТЕНТІ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Незважаючи на все ще міцно вкорінені в українському суспільстві гендерні стереотипи, жінки не менш активно, ніж чоловіки, проявляють себе як громадські активістки, лідерки, політичні діячки на рівні локальних громад і на всеукраїнському рівні. Зберігається ця тенденція й у молодіжному середовищі, зокрема в молодіжних організаціях. Предметом статті є медійний дискурс молодіжних організацій, що діють в Україні, проблемою — гендерна складова досліджуваних текстів. Метою авторок є пошук відповіді на такі дослідницькі питання: іменники якого роду вживають у своїх публікаціях молодіжні організації, що були предметом дослідження? А також у якому контексті використовують ці іменники, говорячи про статтю? Метод дослідження — кількісний і якісний аналіз змісту. Матеріалом дослідження став увесь контент, створений у 2018 році шістьма молодіжними організаціями, що діють в Україні, та опублікований на сайтах і у фейсбуці цих організацій. Вибір молодіжних організацій був цілеспрямованим. Застосовано критерій медійної видимості, унаслідок чого для дослідження були відібрані Фондація Регіональних Ініціатив, Будемо Україну Разом, Юнацький Корпус, Молодіжний Націоналістичний Конгрес, UKRAÏNER, а також Пласт. У теоретичному плані дослідження спирається на концепцію власного простору Бернхарда Вальденфельса та концепцію гетеротопії Мішеля Фуко.

Результати дослідження показують, що, по-перше, стаття відіграє важливу роль у середовищі молодіжних організацій і їхньої громадської активності; по-друге, мова, яка використовується в молодіжному середовищі, не є гендерно нейтральною; по-третє, гендер з'являється в досліджуваному дискурсі в чотирьох контекстах: стаття як нейтральна категорія в описовому сенсі, стаття для окреслення цільової групи діяльності організації, стаття, безпосередньо пов'язана з гендерними ролями, які приписуються жінкам / чоловікам, і стаття як пряма загроза для діяльності жінок. Новизна дослідження полягає в аналізі медійного простору молодіжних організацій крізь призму концепції гетеротопії Мішеля Фуко та критеріїв статі.

Ключові слова: гетеротопія; жіночий власний простір; гендер; молодіжні організації; Україна.

Вступ

Незважаючи на гендерні стереотипи, які все ще міцно вкорінені в українському суспільстві, і, як наслідок, чіткий розподіл на традиційні соціальні ролі, жінки стають усе більш активними в соціальному, професійному і політичному житті. Як показують дослідження, дедалі більше жінок беруть участь у політиці, політичних заходах (наприклад, Євромайдані) та працевлаштовуються в суто чоловічих професіях (Warren et al., 2018). Також спостерігається, що жінки стають дедалі активнішими в громадських організаціях, зокрема молодіжних, які діють в Україні. Таких жінок називають «лідерками громадянського суспільства» (Warren et al., 2018, с. 33). Згідно зі звітом Міністерства молоді та спорту України, у 2021 році 3,8 % жінок і 3,3 % чоловіків віком

14–35 років були членами громадських організацій, а 22,7 % жінок і 16,9 % чоловіків були залучені до волонтерської роботи (Міністерство молоді та спорту України, 2021). З огляду на те, що простір організації складається наполовину з молодих жінок, цікаво дослідити, чим є цей простір для молодих активісток і членкинь, чи поділяється він на «жіночий» та «чоловічий», і якщо так, то в яких контекстах відбувається цей поділ. Цю тему доцільно дослідити, аналізуючи дискурс молодіжних організацій із лінгвістичної та культурної точок зору. Тут ми звертаємося до визначення дискурсу, яке дав Т. ван Дейк (2001), розуміючи його, по-перше, як форму соціальної дії, що супроводжується певним контекстом і характеризується трьома вимірами, та, по-друге, як форму контролю одних соціальних суб'єктів над

іншими (там само). Дослідник виокремлює три виміри дискурсу: лінгвістичний, комунікативний, культурний.

Задля того, щоб дослідити цей простір, ми ставимо такі дослідницькі запитання:

1) іменники якого роду вживаються в досліджуваному дискурсі обраних молодіжних організацій, що діють в Україні? (лінгвістичний вимір);

2) у якому контексті вживаються ці іменники (культурний вимір).

Результати цього дослідження можуть бути цікавими для аудиторії, тому що, по-перше, вони розширюють дослідження гетеротопій, включно з категорією гендеру, ставлячи в центр жіночий простір. Хоча категорія статі з'являлася в аналізах, присвячених гетеротопіям, зокрема про це писали Хелена Островицька і Клаудія Вольневич-Сломка (Ostrowicka&Wolniewicz-Slomka, 2022), однак ці дослідниці зосереджувалися переважно на появі різних просторів молодіжних організацій, одним із яких був простір жінок і чоловіків. Вони не досліджували гендер із лінгвістичної точки зору, а також він не був центральною аналітичною категорією чи релевантним для українських молодіжних організацій.

По-друге, результати дослідження стосуються великих категорій гендерної рівності, гендерної нерівності, гендеру та фемінізму й показують, наскільки різноманітним може бути сприйняття гендеру та гендерних ролей у молодіжних організаціях.

По-третє, результати дослідження зіставляють лінгвістичний і культурний виміри дискурсу й у такий спосіб привертають увагу до різних контекстів, які виникають при вживанні гендерних іменників.

Теоретичні положення

Теоретичні вихідні положення проведеного аналізу сходять до двох концепцій, пов'язаних із простором: концепції гетеротопії Мішеля Фуко і концепції власного місця, яку запропонував Бернгард Вальденфельс. Перша з них передбачає, що гетеротопії — це інші місця, простори, пов'язані відносинами з усіма іншими просторами, зони перетину різних, часто незіставних семіотичних порядків (Foucault, 1986). Ці простори характеризуються: універсальністю, оскільки вони присутні в усіх культурах (1), мають певні функції по відношенню до інших просторів, і ці функції змінюються з часом (2), об'єднують часто непоєднані простори в один (3), пов'язані з часом (4), потребують системи відкриття і закриття, яка ізолює їх від інших просторів, зберігаючи при цьому їхню проникність (5), мають функції стосовно всіх інших місць (6) (Foucault, 2005). Друга концепція — власного місця — стосується розмежування між власним місцем, яке стоїть в опозиції до чужого місця. Згідно з концепцією Вальденфельса чуже — це те, що відбувається за межами власного простору як зовнішнє, що протистоїть внутрішньому (1); те, що належить іншому,

на відміну від власного (2); те, що є іншим, відмінним, не своїм, своєрідним, на відміну від знайомого (3) (2009, с. 109–110). Грунтуючись на цих двох концепціях і звужуючи їх, ми спостерігаємо за власним простором жінки (Вальденфельс) у великому, різноманітному просторі молодіжної організації (Фуко). Ми називаємо це власним місцем у гетеротопії та гетеротопією в гетеротопії.

Поняття «власне місце» та «гетеротопія» розглядали багато науковців. Концепцією власного місця займалися зокрема феміністичні філософки, такі як Сара Ахмед, Трін Мінь-Ха, Белл Гукс, Айріс Маріон Янг, зосереджуючись на аналізі важливості наявності жіночого місця для процесу творення жіночої суб'єктності. Гетеротопією займалися архітектори (Sandin, 2008), лінгвісти (Bowers, 2018), літературознавці (Wójtowicz, 2015), педагоги (Mendel, Archacka, 2016), аналізуючи гетеротопію таких просторів, як місто (Bowers, 2018), дитячий садок (Kurczyńska, 2018), школа (Архацька, 2016), дитячий будинок (Кужинога, 2012), а також такі явища, як дитяче біженство (Januszewska, 2019), водночас розширюючи поняття гетеротопії, яке запропонував Фуко (Wójtowicz, 2014).

Отже, базовими категоріями для нашого аналізу є категорія жіночого власного місця та категорія гендеру. Під категорією власного місця, у межах нашої статті, ми розуміємо простір або середовище (гетеротопію всередині гетеротопії), у якому жінки почуваються безпечно, комфортно та мають можливість активно діяти й висловлювати свою думку. Цей простір природно відрізняється від чоловічого простору, а в деяких випадках і протистоїть йому. Другий простір — це місце, де гендер (чоловічий чи жіночий) виражається прямо чи опосередковано.

Методологічні положення та обсяг проаналізованого матеріалу

Матеріалом дослідження став увесь контент, створений у 2018 році шістьма молодіжними організаціями, що працюють в Україні, та опублікований на сайтах і у фейсбуці цих організацій.

Вибір молодіжних організацій був цілеспрямованим. Застосовано критерій медійної видимості, унаслідок чого для дослідження були відібрані такі молодіжні організації, що діють в Україні: Фондація Регіональних Ініціатив (ФРІ), Будемо Україну Разом (БУР), Юнацький Корпус (Юн-Кор), Молодіжний Націоналістичний Конгрес (МНК), UKRAÏNER, а також Пласт.

Нижче наведено короткий огляд організацій, чий текст був проаналізований.

ФРІ є центром підтримки молодіжного руху, молодіжних організацій і підготовки молодих лідерів в Україні. Організація працює над зміцненням молодіжного руху, тренінгами та забезпеченням активних учасників молодіжних об'єднань, розвитком студентських і молодіжних ініціатив загалом. Стратегічною метою ФРІ є збільшення кількості молодих активістів у громадському русі

для того, щоб розпочати позитивні зміни в суспільстві. ФРІ є незалежною громадською організацією, яка не підтримує жодного партійного лідера та не бере участі у виборах як суб'єкт виборчого процесу. Вона має статус незалежної всеукраїнської молодіжної громадської організації, самостійно обирає своє керівництво, яке підпорядковується виключно членам організації.

ФРІ створила розгалужену мережу у 26 регіонах країни, що дає їй змогу реалізовувати найскладніші загальноукраїнські проекти і здійснювати комунікацію по всій країні. До складу організації входять молоді підприємці та бізнесмени, студенти та молоді науковці, політологи та молоді політики, члени професійних громадських організацій та народні депутати. Середній вік членів організації — 21–23 роки. Членами організації є студенти, працююча молодь і молоді сім'ї віком до 35 років (ФРІ, 2018).

БУР розпочався як волонтерська акція у 2014 році з відбудови будинків, зруйнованих війною на сході України. Проте згодом БУР перетворився на рух, який формує нове покоління відповідальних українців, що несуть зміни, тому БУР — це не лише про будівництво будинків, а й про побудову мостів комунікації між українцями. Місія організації — розбудовувати довіру, відповідальність і спроможність серед української молоді. Це мережа активних волонтерів, які працюють по всій Україні, створюючи громадські простори та об'єднуючи навколо них місцеву молодь. Організація допомагає сім'ям, які потребують ремонту, створює мурали, організовує культурні заходи для місцевих громад (БУР, 2018).

ЮнКор — національно-патріотична організація, яка з 2015 року впроваджує й успішно реалізує по всій Україні абсолютно нову систему національно-патріотичного виховання, що базується на досвіді професійних педагогів і фахівців із роботи з дітьми, а також учасників АТО (Антитерористичної операції на сході України), волонтерів, громадських діячів. Методика ЮнКор базується на концепції самовиховання, вона вчить дітей дисципліни, самоорганізації, відповідальності та послідовності. Організація проводить «Уроки мужності» в українських навчальних закладах, готує школярів до гри «Сокіл», проводить тренінги з надання першої медичної допомоги і поведінки в надзвичайних ситуаціях, лекції та семінари, створює мережу національно-патріотичних таборів у більшості обласних центрів України та організовує всеукраїнські спортивні змагання й конкурси (Юнацький Корпус, 2018).

МНК заснований 10 лютого 2001 року з ініціативи Організації Українських Націоналістів. Місія МНК полягає у формуванні покоління освічених, успішних українців, які будують державу на ідеях українського націоналізму. Члени організації беруть активну участь у політичних подіях країни, таких як масові громадські протести, акції «Україна без Кучми» у 2001 році, Помаранчева

революція 2004 року та Революція гідності 2013–2014 років. Представники МНК часто стають урядовцями, головами обласних осередків, депутатами місцевих рад у різних регіонах України. Найвідомішою діяльністю організації є виїзна гра «Гурби-Антонівці» (МНК, Наша історія, 2018).

UKRAİNER заснований у червні 2016 року як медіапроект для прихильників інтелектуальних медіа, несподіваних географічних відкриттів і мультикультуралізму. Ukraïner — це проект, який через ретельні дослідження прагне зрозуміти і сформулювати, ким є українці та донести це до світу в доступній медіаформі. Саме тому Ukraïner почав розповідати історії з усієї України насамперед для самих українців. У такий спосіб учасники проекту прагнуть «переосмислити» історичні особливості та культурні коди українських земель, етнографічні, географічні та антропологічні цікавинки. Ukraïner розповідає пізнавальні історії про найвіддаленіші куточки, людей, мистецтво та бізнес в Україні. Проект підтримує команда ентузіастів, переважно волонтерів, які подорожують, записують, обробляють, перекладають, описують, досліджують. Це молоді люди, які живуть в Україні, а також в інших країнах світу (Ukraïner, 2018).

Пласт — найбільша і найстарша молодіжна організація в Україні, заснована в 1911 році як український аналог західного скаутингу. Метою Пласту є виховання свідомих, відповідальних і добропорядних громадян. Для досягнення своїх виховних цілей «Пласт» використовує власну унікальну виховну методику. На відміну від більшості скаутських організацій у світі, де членство закінчується у віці 25 років, у Пласті немає вікових обмежень. Умовний віковий поділ передбачає 5 вікових категорій: пташата (до 6 років, можуть бути членами Пласту лише разом зі своїми батьками), новаки (6–12 років), юнаки (12–18 років), старші пластуни (18–35 років), пластуни-сеніори (від 35 років) (Пласт, 2018).

Зібраний для дослідження матеріал включав різні жанри текстів: статуту, інформацію та публікації організацій на їхніх вебсайтах, пости у фейсбуці та відео (Ukraïner). Загалом було зібрано 265 текстів, включно з вісьмома snapchat-відео (загалом 31 документ). Для кодування й аналізу інформації використана програма Atlas.it.

Пошук здійснювався з використанням слів-ключів, що позначають статі, тобто «жінка», «дівчина», «юначка», «хлопці», «юнаки», «чоловіки», «молодики» та їхніх варіацій, а також ключових слів, які можуть означати статі, тобто «рівність», «нерівність», «фемінізм», «гендер». Кількісна частота вживання кожного іменника наведена в Таблиці 1. Лише стосовно слів «рівність» — «нерівність» немає жодної вказівки на частоту вживання. Кількісна добірка знайдених гендерних іменників показує, що найбільшу кількість термінів становлять такі: «хлопці», «дівчата», «жінки», «юнаки». Значно рідше трапляються

Таблиця 1

Розподіл проаналізованих слів за гендерною ознакою

Слово	Кількість слів
Дівчина	25 (містить похідні слова)
Юначка (молода дівчина (тільки для пластунів))	7
Жінка	24
Хлопець	31
Юнак (молодий хлопець)	23
Чоловік	8
Молодик (молодий хлопець — зневажливе)	2
Фемінізм	9
Гендер	9
Рівність	0
Нерівність	0

* Власне дослідження

«молода дівчина» («юначка») і «чоловіки», а також «молоді хлопці» в негативному значенні цього слова («молодики»). Слова «гендер» і «фемінізм» з'являються лише в описах феміністичних заходів, без прямого посилання на статтю.

Результати дослідження

Аналіз дискурсу досліджуваних організацій показує, що зазначені вище гендерні іменники з'являються в чотирьох контекстах. У першому, найбільш характерному з них, гендерні іменники або похідні від них слова є нейтральними за своєю природою і використовуються для позначення групи (зокрема й різностатевої), про яку йдеться. Вони вживаються разом: «Ми — молоді хлопці та дівчата». Такий спосіб написання про себе дуже часто зустрічається в дискурсі Пласту:

- Юнаки та юначки ротаційно – освоювали канойкарство та вчилися веслувати на міському озері (канойки чорноморці везли спеціально зі Львова);
- грали гру «Морський бій» із розграфленим ігровим полем на траві, де кораблі учасники, а при влученні в «корабель» супротивника на чужому полі, учасника поливали;
- освоювали скелелазіння в манежі коледжу фізичного виховання;
- проходили Мотузковий парк. (Пласт, 2018а)

Іншим прикладом є організація ФРІ, яка також використовує гендерні іменники в нейтральному значенні, наприклад:

Ми молоді хлопці та дівчата, рідко старше 30 років.
У наших мобільних телефонах номери міського голови та його заступників, провідних журналістів регіону, соціально відповідальних бізнесменів, більшості місцевих депутатів та всіх ректорів. (ФРІ, 2018)

У другому контексті вживання іменника статі вказує на конкретну статтю, якій адресовано певний захід, визначає цільову групу, у такий спосіб встановлюючи межу «свого місця», куди вхід для іншої статі заборонений. Підкреслюється, що захід тільки для дівчат («У нас є дуже гарна новина для дівчат») або тільки для хлопців («Хлопці

пройшли вступний курс з військового скаутингу»). Наприклад, БУР запрошує на освітній табір, який організовує лише для дівчат. Темі для обговорення — це жіноче лідерство, громадянська відповідальність тощо. Як неважко здогадатися, захід спрямований радше на жінок, щоб сприяти жіночій участі й розширенню прав і можливостей жінок у суспільстві:

Одна із команд нашої школи проектного менеджменту БУРЛАВ — організовує освітній табір. Тільки для дівчат. Темою табору буде дуже актуальна думка: «Ми вільні, а тому — відповідальні». Протягом 7 днів у Карпатах в учасниць буде можливість поспілкуватися з цікавими лекторами про жіноче лідерство, свободу самовираження та важливість вміння брати на себе відповідальність. Також дівчата навчать вас практичним речам та лайфхакам, які корисним для дівчат. (БУР, 2018а)

У третьому випадку ці іменники прямо вказують на гендерні ролі. Найкращим прикладом такого вживання є контент, опублікований Пластом, де, з одного боку, дівчата рівноправно представлені в професіях, а з іншого боку, вони все ще стереотипно зображуються як ті, хто долає перешкоди проти своєї жіночності. На сайті Пласту є такий допис:

А далі все тільки набирало обертів, ми перенеслися у 1920–1940 роки, період національно-визвольної боротьби, де учасники випробували себе на мужність і витривалість, перевірили свої можливості та силу духу на ренжерському кидку, де всі витончені дівчата забули про свою ніжність і на рівні з хлопцями проходили перешкоди, незважаючи на воду, вогонь, вибухи та багнюку. (Пласт, 2018b)

Окрім професій чи соціальної роботи, існують також спеціальні заходи безпосередньо для дівчат, де висвітлюється власне бачення «справжньої жіночності». Пропонований нижче захід адресований молодим дівчатам, які губляться між правилами етикету, що натякають на жіночу скромність у зовнішності та поведінці, і порадами інстаграм-блогерів щодо моди й макіяжу. Організатори підготували захід, спрямований на розв'язання дискусії про те, якою має бути сучасна молода дівчина.

ШКОЛА БЛАГОРОДНИХ ДІВЧАТ повертається, щоб поставити усі крапки над і. Ми зруйнуємо стереотипи про етикет і навчимо тебе бути справжньою леді в умовах сучасного світу. Доведемо, що справжня леді — це дівчина, яка може ходити в джинсах і кросівках, але водночас

залишатися жіночною. Розкажемо про всі тонкощі етикету та вдалого макіяжу. Класні лектори та психологи розкажуть тобі про стосунки. Зацікавило? Якщо тобі 14+ і ти дуже хочеш щось змінити в житті, тоді тобі точно до нас. (Пласт, 2018с)

Існують також записи Пласту про так звані лицарські професії, які нібито призначені лише для хлопців:

У рамках ознайомлення з лицарськими професіями ми відвідали: військову академію, прикордонну заставу, пожежну частину, тривалий час перебували на території поліцейської частини та взаємодіяли з патрульною поліцією. Під час перебування учасники мали змогу застосувати та серйозно перевірити навички самозарядності й виживання в антропогенних та урбаністичних умовах. Протягом навчального етапу хлопці пройшли ознайомчий курс із військового пластування та здобули пластові вміння цієї спеціалізації. (Пласт, 2018d)

Четвертий спосіб використання гендерних категорій — у контекстах, де гендер вживається в принизливому значенні, сприймається як загроза. Це дуже помітно на прикладі організації ФРІ, де чоловіче (назване тут «молодиками») агресивно вторгається в жіночий «власний простір»:

На початку заходу до зали увійшло близько 12 молодиків, які представилися членами організації Карпатська Січ — Karpatska Sich та «Сокіл». Вони одразу ж почали галасувати, ображати лекторку та своїми діями всіляко унеможливити проведення заходу. На зауваження організаторів реагували агресивно, вживали образливі вислови. Жодні прохання на вищезазначену групу осіб не діяли, тому задля забезпечення безпеки учасників організатори були вимушені зупинити проведення заходу. У подальшому на facebook-сторінці «Карпатська Січ — Karpatska Sich» з'явився допис, у якому прямо підтверджено факт навмисного зриву заходу. Окрім цього, його зміст викликає побоювання щодо можливого подальшого створення перешкод нашій діяльності. (ФРІ, 2018a)

Інший запис тієї ж організації також сигналізує про цю загрозу. Тут йдеться про «молодиків», які чинять насильство, але цього разу йдеться не про протиставлення чоловічого і жіночого, а про протиставлення цінностей: одні підтримують соціальну участь (зокрема участь жінок), а інші її не сприймають:

Вимагаємо розслідування нападу на Івана Дюлая та публічного звіту про результати!

13 березня 2018 року близько третьої години дня в місті Ужгороді троє молодиків у балаклавах вчинили неспровокований напад зі спини на члена нашої громадської організації — Івана Дюлая. На нашу думку, цей напад може бути пов'язаний з нападом в Ужгороді 8 березня цього року на мирне зібрання на Театральній площі, присвячене міжнародному дню боротьби за права жінок. (ФРІ, 2018b)

Найменш очевидними контекстами вживання досліджуваних іменників є останні два з описаних. Якщо в третьому з них гендер розглядається позитивно, хоча й на основі стереотипного розподілу ролей і вкоріненого в традиції бачення жіночості та мужності, то четвертий випадок дуже відрізняється від усіх інших, має виразно негативний характер і стає онтологічною проблемою.

Використання терміну «молодики», які з'являються й порушують порядок, є спробою підкреслити стать і вік цих людей (це молоді чоловіки), але також указує на негативне ставлення до них. Варто звернути увагу й на контекст, у якому відбувається ця сутичка. У першому випадку йдеться про ситуацію, що сталася під час лекції, присвяченої творенню та вживанню фемінітивів. Межі власного місця жінки (гетеротопії всередині іншої гетеротопії), яка до того ж послуговується власною мовою, насильницьки порушуються, навмисно порушується порядок, що, зі свого боку, впливає на відчуття безпеки. Другий випадок, наведений вище, уже не є прямим зіткненням жіночого і чоловічого начал, але, на думку організації, може бути пов'язаний з іншим конфліктом, що стався під час святкування Міжнародного дня прав жінок. Знову ж таки ми бачимо, що «жіночий захід» став приводом для нападу. Однак цього разу мова йде про публічний простір, у якому, як виявляється, місце жінки навіть у XXI столітті дуже обмежене. Учасники організації знову прагнуть зробити конфлікт публічним і закликають до його вирішення на основі важливих для них цінностей.

Висновок

На основі зібраного матеріалу ми спершу проаналізували присутність гендерних категорій у мовному й культурному вимірах у резонансних заявах найпомітніших медійних молодіжних організацій, які функціонували в Україні у 2018 році. У всіх організаціях, обраних для дослідження, гендер не є ключовою категорією для самоідентифікації цих організацій як груп схожих людей, оскільки спільні цінності формують ідентичність спільноти. Однак у деяких випадках роль гендеру видається досить значущою, особливо коли порушуються межі гетеротопії. Гендерні категорії у наведених висловлюваннях організацій з'являються в чотирьох контекстах:

а) гендер як нейтральна категорія з описовим значенням;

б) гендер як категорія, що розрізняє цільову групу діяльності організацій;

в) гендер, безпосередньо пов'язаний із гендерними ролями, які відводяться чоловікам і жінкам;

г) гендер як загроза.

Друга з проаналізованих категорій — власне місце як гетеротопія в межах більшої гетеротопії — розкривається в цьому четвертому контексті, коли чужинець потрапляє у власне місце, яке є водночас фізичним і символічним. Це зіткнення двох реальностей і з точки зору гендеру, і з точки зору цінностей. Порозуміння здається неможливим, тому одна сторона робить проблему публічною і звертається до третьої, нейтральної сторони, яка може якщо не вирішити конфлікт, то гарантувати безпеку й медійний розголос, — до закону і громадянського суспільства. Отже, дискурсивна мова стає інструментом захисту власних кордонів і боротьби за свої права.

Acknowledgments

Стаття є частиною ширшого дослідницького проекту «Гетеротопії громадянства. Освітній дискурс і педагогіка мілітаризації в просторах молодіжних організацій. Аналітико-критичний і порівняльний підхід». Робота фінансувалася з гранту Національного наукового центру (№ 2019/35/B/HS6/01365).

Artykuł jest częścią szerszego projektu badawczego pt. "Heterotopie obywatelstwa. Dyskurs edukacyjny i pedagogie militaryzacji w przestrzeniach organizacji młodzieżowych. Ujęcie analityczno-krytyczne i porównawcze." Praca została sfinansowana z grantu Narodowego Centrum Nauki (nr 2019/35/B/HS6/01365)

Покликання/References

- Будуємо Україну Разом. (2018). Про нас. *Будуємо Україну Разом*. <https://www.bur.org.ua/hto-my>
- Будуємо Україну Разом. (2018a, 23 січня). А в нас гарна новина для дівчат. Одна із команд нашої школи проектного менеджменту організовує освітній табір. Тільки для дівчат! *Facebook*. <https://www.facebook.com/BuildingUkraineTogether>
- Міністерство молоді та спорту України. (2021). Становище молоді України, рапорт. <https://inmol.org/sotsiolohichne-doslidzhennia-molod-ukrainy-2021>
- Молодіжний Націоналістичний Конгрес. (2018). Наша історія. *Молодіжний Націоналістичний Конгрес*. <https://mnk.org.ua/nasha-istoriya>
- Пласт. (2018) Пласт — Національна скаутська організація України. *Пласт*. <https://www.plast.org.ua>
- Пласт. (2018a, 14 травня). Івано-Франківські пластуни відзначили 100-річчя українського моря. *Пласт*. <https://www.plast.org.ua/ivano-frankivski-plastuny-vidznachyly-100-richchya-ukrayinskogo-morya/>
- Пласт. (2018b, 23 липня). З 4 по 11 липня відбувся табір села Старий Самбір «DeLorian». *Пласт*. <https://www.plast.org.ua/4-11-lypnya-vidbuvasya-tabir-stanytsi-staryj-sambir-delorian>

- Пласт. (2018с, 27 лютого). Школа благородних дівчат відбувається 10–11 березня у м. Львів. *Пласт*. <https://www.plast.org.ua/shkola-blagorodnyh-divchat-vidbudetsya-10-11-bereznya-u-m-lviv>
- Пласт. (2018d, 27 лютого). Нещодавно завершився Крайовий Виховно-Вишкільний Табір Легіон-21. *Пласт*. <https://www.plast.org.ua/neshhodavno-zavershyvsya-krajoviy-vyhovno-vyshkilnyj-tabir-legion-21-yakuj-prohodyyv-z-9-po-22-serpnya-na-terenah-zakarpattya>
- Фундація Регіональних Ініціатив. (2018). Хто ми. *Фундація Регіональних Ініціатив*. <https://fri.com.ua/hto-my>
- Фундація Регіональних Ініціатив. (2018a, 21 березня). Заява щодо зриву лекції «Поговоримо про фемінітиви» у Івано-Франківську. *Facebook*. https://www.facebook.com/fri.com.ua/photos/a.382473321894/10155023023771895/?locale=ms_MY
- Фундація Регіональних Ініціатив. (2018b, 15 березня). Звернення щодо побиття члена ВМГО «ФРІ» та ситуації в місті Ужгороді. *Фундація Регіональних Ініціатив*. <https://fri.com.ua/2018/03/zvernennya-pro-pobyttya-chlena-fri-ta-sytuatsiji-v-uzhhorodi>
- Юнацький Корпус. (2018). Про Нас. *Юнацький Корпус*. <https://www.youngcorpus.org>
- Archacka, M. (2016). Szkoła. Społeczna rola heterotopii. W: J. Gromysz, R. Włodarczyk (Red.), *Utopia a edukacja, tom I o wyobrażeniach świata możliwego*. Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. <https://doi.org/10.34616/22.19.112>
- Bowers, T. (2018). Heterotopia and Actor-Network Theory: Visualizing the Normalization of Remediated Landscapes. *Space and Culture*, 21(3), 233–246. <https://doi.org/10.1177/1206331217750069>
- Foucault, M. (1986). Of Other Spaces. *Diacritics*, 16, 22–27. <https://doi.org/10.2307/464648>
- Foucault, M. (2005). Inne przestrzenie. *Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja*, 6(96), 117–125.
- Januszewska, E. (2020). *Heterotopia dziecięcego uchodźstwa*. *Syryjczycy w Libanie*. Wydawnictwo Impuls.
- Kurcińska, L. (2018). Heterotopia przedszkola, o "nie-miejscu w miejscu". *Forum Pedagogiczne*, 2(8), 257–266. <https://doi.org/10.21697/fp.2018.2.18>
- Kurzynoga, M. (2012). Heterotopia domu dziecka, czyli o miejscu bez miejsca. *Teraźniejszość — Człowiek — Edukacja*, 4(60), 87–95.
- Mendel, M. (2007). *Społeczeństwo i rytuał. Heterotopia bezdomności*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Ostrowicka, H., & Wolniewicz-Slomka, K. (2022). Heterotopias of Nationalist Youth Organisations in Poland: Communitarianisation and Entry/Exit System. *The Qualitative Report*, 27(11), 2528–2545. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5708>
- Sandin, G. (2008). Keys to heterotopia: An actantial approach to landfills as societal mirrors. *Nordic Journal of Architectural Research*, 20(2), 75–87.
- Ukrainer. (2018). Про Ukrainer. *Ukrainer*. <https://ukrainer.net/expedition>
- Van Dijk, T. (2001). Critical Discourse Analysis. W: D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton (Red.), *The Handbook of Discourse Analysis* (pp. 352–371). <https://doi.org/10.1002/9780470753460.ch19>
- Waldenfels, B. (2009). *Podstawowe motywy fenomenologii obcego*. *Seria TERMINUS. T. 51*. Oficyna Naukowa.
- Warren, R., Applebaum, A., Fuhrman, H., & Mawby, B. (2018). *Women's Peacebuilding Strategies Amidst Conflict: Lessons from Myanmar and Ukraine*. Georgetown Institute for Women, Peace and Security, <https://www.peaceinfrastructures.org/documents/womens-peacebuilding-strategies-amidst-conflict-lessons-myanmar-and-ukraine>
- Wójtowicz, A. (2014). Pałac Staszica jako heterotopia afektywna — refleksja humanistyczna w planowaniu przestrzennym. *Teksty Drugie*, 6, 305–320.
- Wójtowicz, A. (2015). O Pałacu Staszica jako heterotropii w tekstach Wacława Berenta. Recepja hetero topologii. W: K. Rdzanek, A. Wójtowicz, A. Wróbel (Red.), *Miejsca odmiejscowione* (s. 89–106). Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk.

Iuliia Lashchuk

European University Institute, Italy

Klaudia Wolniewicz-Slomka

Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland

GENDER HETEROTOPIAS IN MEDIA CONTENT OF UKRAINIAN YOUTH ORGANIZATIONS

Despite gender stereotypes that are still firmly rooted in Ukrainian society, women are no less active than men as civic activists, leaders, and politicians at the local and national levels. This trend is also maintained in the youth environment, particularly within youth organisations. The article's subject is the media discourse of youth organisations operating in Ukraine. The research problem is the gender component of the studied narratives. The authors aim to find answers to the following research questions: what kind of nouns do the studied youth organisations use in their publications? And in what context do they use these nouns when referring to gender? The research method is quantitative and qualitative content analysis. The study was based on all content created in 2018 by six youth organisations operating in Ukraine and published on the websites and Facebook pages of these organisations. The selection of youth organisations was purposeful. The criterion of media visibility was applied, which resulted in the selection of the Foundation for Regional Initiatives, Building Ukraine Together, Youth Corps, Youth Nationalist Congress, UKRAINER, and Plast. In terms of theory, the study is based on Bernhard Waldenfels' concept of own space and Michel Foucault's concept of heterotopia.

The results of the study show that, firstly, gender plays an important role in the environment of youth organisations and their civic activity, secondly, the language used in the youth environment is not gender-neutral, and thirdly, gender appears in the studied discourse in four contexts: gender as a neutral category in a descriptive sense, gender to define the target group of an organisation's activities, gender directly related to gender roles attributed to women / men, and gender as a direct threat to women's activities. The study's novelty lies in analysing youth organisations' media space through the prism of Michel Foucault's concept of heterotopia and gender criteria.

Keywords: heterotopia; women's own space; gender; youth organizations; Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії 21.11.2023